

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ב

פרשת וישב

א. המשתדל.

פרק לז' פסוקים לא, לב:

[לא] ויטבלו את הכתנת כרם: אין ספק שעשו בה קרעים כדי שיהיה נראה שהיתה כפי חיה רעה והכתוב לא חש להזכיר זה. ויש אומרים כי זה טעם וישלחו, והוא רחוק. [לב] וישלחו: ע"י בני אדם שלא יגידו מי השולחים, אלא שיאמרו זאת מצאנו (רשב"ם), ולא מלאם לבם להסעות אביהם בפיהם או לראותו בשעת בוא הכתנת לפניו. ויביאו: הוא פירוש הקודם, עשו שתגיע אל אביהם. ויאמרו: השולחים שהביאו אותה.

אלו

1. מה קשה לפרשנו פסוק לא' ומה תשובתו צונה על כק?
2. מה חידושו של הרשב"ם כאן?
3. פרשנו רוצה להוכיח מן הפסוק (לב') כי אכן האחים לא היו מביאי הכתנת והפסוק, למה?
4. האם זה מקל או מחמיר את אמתת?

* * *

ב. רש"י הירש.

פרק לז' פסוק לד':

(לד) ויקרע יעקב שמלתיו. רק במקרים נדירים — כדוגמת יהושע בעי (ג, ו) וכדוגמת

אחי יוסף (בראשית מד, יג) — אנחנו מוצאים "קרע שמלות". בדרך כלל תמיד: "קרע בגד". "בגד" הוא הלבוש המייצג את האדם בהופעתו החיצונית. (מכאן "בגוד": הפוך כולו למעטה כוזב; "הבוגד" איננו אלא "בגד" של אדם, כסבורים אנחנו שלפנינו אדם, והנה אין לפנינו אלא בגד!) הקרע את בגדיו מתוך צער, אבל או כושה, הרי הוא מבטא כי אירע קרע ביחסיו החיצוניים, כבודו ואושרו נפגעו ונקרעו. מכאן גם הביטוי ל"אבלות".

ויתאכל. "אכל" והשרשים הקרוגים לו מבטאים כולם ערפול וחוסר בהירות: "אפל" = חושכת הלילה, "אול", השרש של "אול" = שוטה, וכן "אולי". והנה שניים הם השוטים, האחד המחליף את דעתו, בכל עת; לו הכל בלתי ברור, והוא אומר הן ולא בהתאם למצב רוחו. הוא השוטה המטורפל ורב הדמיונות: האויל. כנגדו שוטה אחר: האדם המוגבל, העומד בדעתו ולא יוזז ממנה, שלא ישוכנע בדבר, ונסתך בכוח על שתי רגליו, "שוטה הכחלים": הכסיל.

וישב

מלת הקישור „אָבֶל“ מגבילה תמיד את מה שהחזק עד כה כאמיתי ומוחלט. והנה במקום שאירע דבר המעמיד „אָבֶל“ מול כל אושר וכל קרן אור, מול כל שמחה וצעד מאושר, שם ישנה „אבלות“. הביטוי לאבלות זו הוא: קריעה, הניגוד לשלום, למצב האושר המתמיד, וכעצם — למצב השלימות.

והנה „שמלה“ היא הלבוש המכסה את מערומי הגוף, „שמלתו לעורו“ (משום כך כיבוס לשם נקיון הוא „כיבוס שמלות“, ואילו טבילה, המעלה מידו טומאה, היא „כיבוס בגדים“). יעקב קרע את בגדיו עד לעורו, ובמקום השמלה הרכה והגמישה הוא מתכסה בשק (החומר שממנו נעשים שקים: שער העזים), הנוגע בו בלא נוחות. בכל תנועותיו, כל אימת שהוא מבקש לשמות, הרי השק מזכיר וחוזר ומזכיר לו שאינו זכאי לשמחה. משום כך גם „ויחאבל“, הוא החזיק את עצמו כאבל, תמיד הציג לעצמו — „אָבֶל“, „אָבֶל“ — יוסף איננו!

שאלות

1. פרשנו מצלח כאן ספרות פסוקים הוי"וים והאופנים בצפנית, איך הוא מפרש את האופנים בצד? ולמה?
2. מה ההבדל בין קריעת שמלה לבין קריעת בצד?
3. מהי „אבלות“ לצדו?
4. למה האפל לופס שק דוקא?
5. איך התאפל כאן יצקה?

* * *

ג. רמב"ן.

פרק לא' פסוק ז': (ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. לא הזכיר הכתוב פשעו כאשר עשה באחיו, אבל אמר כי בחטאו מת י' להודיע שלא היה זה בענש יהודה על מכירת יוסף, כי ההצלה * עמדה על המכירה, ולא היה בבית האבות שכול זולתי זה שהיה רע בעיני השם. כי זרע צדיקים יבורך * ועל כן היה יעקב מתאבל על בנו ימים רבים וימאן להתנחם. שהיה הדבר בעיניו עונש גדול לו מלבד אהבתו אותו:

שאלות

1. למה לא נזכר חטא צר?
2. למה פאמת יהודה לא נאנס כאן?
3. מה פירושו: "כי ההצלה מצדה על המכירה"?
4. אינה שכול היתה פסית האבות?
5. שתי סיבות היו למה יצקה לא התנחם על יוסף, מה הן ומה ההבדל ביניהן?

* * *

ד. רלב"ג.

פרק לח' פסוקים ח'-יא':

התועלת החמישי הוא בדעות, והוא להודיע כי הפעולות המגוננות והמרי בה' (לח, ז-ט) יתעלה יהיו סיבה אל שימות האדם בלא עתו. והנה התבאר האופן שיהיה בו זה העונש מגיע מה' יתעלה ברביעי מספר מלחמות ה' ופרק ה' ובביאורנו לספר איוב²¹, ויךמה שכבר היה זה בזה המקום, לסור השגחת ה' יתעלה מבני יהודה, לרוע מנהגם, או להשגחה על הנשאים שלא ילמדו ממעשיהם וימשכו אחר פחיתות מנהג הארץ ההיא בעריות ותיפסד הכונה אשר בעבורה צנה אברהם להימול לו כל זכר כדי שיתשר²² זרעו אל שלא יתגאל בעריות כאנשי²³ הארץ ההיא. ולזה סיפר שכבר היה ער רע בעיני ה', והיה זה סיבה אל שמת בלא עתו. וכן הענין באונן. ויךמה שלסיבה אחת מתו שניהם, ממה שנאמר 'וימת גם אותו' ולה, י, וזה יורה כי גם ער היה מכויין שלא יעשה משגלו פרי, כדי שלא תכחיש יופיה, או לסיבה אחרת²³.

(לח, ט) **התועלת הששי הוא במידות**, והוא שראוי לאדם שישתדל להשאיר זכר קרוביו, ולזה היה נהוג ענין הייבום קודם מתן תורה. והנה הזרע שיהיה למיבם יתיחס בשם המת כאילו הוא זרעו, ונקרא שמו עליו. ולזאת הסיבה ציוה יהודה לאונן ליבם אשת אחיו. ולמדנו גם כן מזה שהוא ראוי שייבם גדולה אחים, כמו שהתבאר ביבמות^{טו} וכד, א, במשנהו, ולזה בא הציווי^{טז} לאונן, ולא המתין יהודה שיגדל שלה ליבם אותה.

(לח, ט-י) **התועלת השביעי הוא במידות**, והוא שאין ראוי שיהיה פועל המשגל כי אם באופן שיתכן שיהיה ממנו פרי. ולזה נענש אונן כשהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ²⁴ בדרך שלא יהיה מהמשגל ההוא פרי.

(לח, ט-י) **התועלת השמיני הוא במידות**, והוא שאין ראוי לאדם שיעשוק החוק שיש²⁵ לזולתו עליו וירע עינו בתתו לו, כי זה יהיה סיבה שיפגע ממנו מה שפגעו מזולתו²⁵. ולזה תמצא כי מפני שהיה קשה בעיני אונן לתת זרע לאחיו והיה מפני-זה עושה זה הפועל המגונה, נמנע ממנו כמו זה החוק – והוא שכבר מת בלא בנים ולא היה שם מי שיתן זרע לו. כי מה שהוליד ממנה יהודה לא היה לכונת יבום, ולזה לא הסכים יהודה לקרוא הבנים ההם על שם בניו המתים, כי הוא לא היה מסכים ליבם אותה, ליראתו ממייתת אנשיה²⁶.

(לח, יא) **התועלת התשיעי הוא במידות**, והוא שראוי²⁷ להתרחק מהדבר שהגיע ממנו היזק שני פעמים זה אחר זה, כי הדבר ההוא בחזקה שיגיע ממנו היזק; וכל שכן כשיהיה ההיזק תהוא מוות. ולזה תמצא שכאשר ראה יהודה שמתו שני בניו כשנשאו תמר, לא הסכים לתת לה השלישי, כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו. ולזה אמרו רבותינו ז"ל ויבמות סד, ב, שאשה שנשאת לשנים ומתו – לא תינשא לשלישי. ומזה המקום למדנו שורש גדול בתלמוד, והוא שהחזקה תשלם בשני פעמים²⁷.

אלו

1. כרננו צוסק כסברו כשני מושיב: דעות, מידות, התוכל להסבירם ולקבוצ את ההבדל ביניהן?
2. מה בדיוק רוצה כרננו ללמוד בתוצאת החמישית?
3. מה הרציון במצוות יבום?
4. למה יהודה לא קרא לבניו צלפ כניו הראשונים?
5. "החזקה תשלם בשני פעמים" מה פירושה והאם אנו מקבלים זאת?
6. היש לכך השלכות הלכתיות מעשיות?

* * *

ה. מדרש רבה.

פרק לח' פסוק יד':

(יד) ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הציאן – 'את שלום אחיך' ניקח, אלא מאי: 'ואת שלום הציאן'? הדין אמרת שאדם צריך לשאל בשלום דבר שיש לו הנהגה ממנו.

אלו

1. לכאורה מה השאלה כאן?
2. מה בדיוק התשובה לכך?

* * *